

พัฒนาการความเชื่อและปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในบทเพลงลูกทุ่งอีสาน

ผศ.สมชัย ศรีนอก

อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความนำ

เพลงลูกทุ่งอีสาน คือ ศิลปะพื้นบ้าน เป็นศิลปวัฒนธรรมแขนงหนึ่งของชาวอีสาน ซึ่งมีมาตั้งแต่โบราณกาลโดยจัดอยู่ในวัฒนธรรมด้านดนตรี และการแสดงพื้นบ้านของชาวอีสาน ที่มีขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านได้นำมาร้องมารำในยามมีงานบุญต่างๆ ในหมู่บ้าน หรือในงานวัดบางครั้งก็นำมาร้องในยามที่ชาวบ้านมีความสุขหรือมีความทุกข์ใจ ชาวบ้านก็จะนำเอาเพลงลูกทุ่งอีสาน มาเล่นกันให้สนุกสนานเพลิดเพลิน โดยเฉพาะในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวการแสดงหมอลำลูกทุ่งอีสานเป็นการสร้างความบันเทิงใจที่ผู้ร้องจะนำเอาเรื่องราวในบทเพลงลูกทุ่งอีสานความเป็นอยู่หรือสภาพของสังคม ตลอดจนเหตุการณ์ทั่วไปมาแต่งเป็นเรื่องราวแล้วนำไปขับร้องให้เป็นเนื้อหาสาระทำนองของหมอลำเพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดความเข้าใจและบันเทิงใจสนุกสนานไปกับจังหวะเสียงแคนของหมอแคนและทำรำของผู้แสดงที่มีทั้งหญิงและชายแสดงร่วมกัน

ปัจจุบันสังคมคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจและรู้จักกับเพลงลูกทุ่งหมอลำมากขึ้น ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าเพลงลูกทุ่งอีสาน นี้เป็นคำร้อยกรองที่ฟังแล้วมีเนื้อหาสาระเป็นคติสอนใจได้ทุกเรื่องราว ฟังแล้วได้ทั้งความคิดและความสนุกสนาน และอีกประการหนึ่งเกิดจินตนาการ เกิดความรักมาตุภูมิของตนเองตามไปด้วย จากการศึกษาพบว่าบทเพลงลูกทุ่งหมอลำที่มีเอกลักษณ์ทั้งด้านทำนอง การร้อง และภาษาที่โดดเด่นนี้ ทำให้วรรณกรรมดังกล่าวนี้ทรงคุณค่าทางด้านจิตใจคือการกล่อมเกลาจิตใจมนุษย์ให้ดำรงตนเป็นคนที่ประพฤติดี มีสติสมาธิ และความสามัคคี และมีบทบาทในวิถีชีวิตสังคมอีสานเป็นอย่างมาก

ค่านิยมในเพลงลูกทุ่งอีสาน

ค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๙ พบว่าค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสานได้แก่ค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัว ด้วยการเลือกคู่ครอง ความกตัญญูต่อบุพพการี ค่านิยมด้านเศรษฐกิจ นิยมคนที่มีฐานะดี ร่ำรวยมั่งคั่ง ชอบความฟุ่มเฟือย ค่านิยมที่เกี่ยวกับประเพณี ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา ยอมรับนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ และลี้ภัยลี้ภัย ค่านิยมด้านการศึกษา นิยมส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษา ค่านิยมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยรักถิ่นที่อยู่อาศัย ค่านิยมเกี่ยวกับสตรี นิยมสตรีที่มีความสวยงาม รักเดียวใจเดียว และเป็นแม่ศรีเรือน ค่านิยมเกี่ยวกับนันทนาการ นิยมพักผ่อนหย่อนใจ เทียวงานเทศกาลต่างๆ ค่านิยมเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง นิยมยกย่องพระมหากษัตริย์^๑

อย่างไรก็ตาม ดนตรีเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่แสดงออกถึงสุนทรียภาพ เป็นความงามที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา แต่สัมผัสได้ด้วยความรู้สึกทางโสตประสาท มองเห็นได้ด้วยพลังจิต และความนึกคิดท่วงทำนอง จังหวะและลีลาของเสียงดนตรี เป็นเสียงที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์^๒ และในขณะเดียวกันเพลงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นโดยได้ประมวลเหตุการณ์ความประทับใจ ถ่ายทอดออกมาด้วยภาษาที่ไพเราะ ปลูกเร้าอารมณ์ของผู้ฟังให้เกิดความซาบซึ้ง สะเทือนใจไปตามบทเพลง ทั้งยามรัก ยามโศก ยามคิดถึง ยินดี ยกย่อง กล่าวหา ข่มขู่ หรือปลุกปลอบใจให้มีความสุขสนุกสนาน รื่นเริง ตลอดจนเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมและนิสัยใจคอของคนในชาติ^๓

^๑ สุรพงษ์ สังฆมณี, ศึกษาค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๓๙, ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๒.

^๒ รุจิรา เกตุศิริ, การศึกษาเพลงพื้นบ้านอีสานที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย, ปริญญาานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๓๕, หน้า ๑.

^๓ นางสาวเพิ่มพร ธนสีลังกูร, วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของสลา คุณวุฒิ, ปริญญาานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔, หน้า ๑.

เค้าโครงเรื่องบทเพลงลูกทุ่งอีสานส่วนใหญ่จะมาจากสังคมของภาคอีสานที่ผ่านครุเพลงจะพบได้จากบทเพลงลูกทุ่งอีสานของครุเพลงทางภาคอีสานล้วนแต่ยึดมั่นอยู่ในหลักความเชื่ออันเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวพันกับจิตใจของคนอีสานมาเป็นเวลาช้านานซึ่งเป็นแบบฉบับและเป็นหลักที่พึงของคนไทย ทั้งเป็นประทีปให้ความสว่างในการดำเนินชีวิต ดังนั้น การแสดงออกของคนจึงมีเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันและเนื่องจากบทเพลงลูกทุ่งอีสานเป็นเครื่องบันทึกเหตุการณ์ของสังคมแต่ละยุคและแต่ละสมัย และเพลงลูกทุ่งส่วนหนึ่งแสดงถึงสาระทางจริยธรรมแทรกอยู่ในเนื้อเพลงเพราะผู้แต่งเพลงลูกทุ่งอีสานได้ถ่ายทอดเอาสภาพแวดล้อมในสังคมที่คนดำรงอยู่รวมทั้งความรู้สึกในใจตลอดจนคติธรรมที่ยอมรับ^๔

วรรณกรรมสำคัญที่ชาวอีสานรู้จักกันดีก็คือหมอลำ นับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน เป็นมรดกทางสังคมของชาติที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างในการแสดงออกของการวิวัฒนาการการเจริญก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามที่ยึดถือปฏิบัติกันมายาวนานของประชาชน เป็นวิถีของมนุษย์เป็นการแสดงออกถึงการสื่อความหมายของบุคคลหรือกลุ่มสังคมด้วยการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นใหม่ อนุชนรุ่นหลังจะได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมไปโดยอัตโนมัติเป็นลำดับแรก ซึ่งต่อมาจะมีการปรับปรุงเพิ่มเติมตามยุคตามสมัย และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายของแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่น เช่น ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น ภาษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือ วัฒนธรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญา ความสามารถ ความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนนั้นๆ การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ การเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือการถ่ายทอดความรู้จากผู้มีความรู้ต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง หรือพระสงฆ์ เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ มีขึ้นตลอดเวลาจนกระทั่งสิ้นอายุขัย

---

^๔ พระมหาสมชาย สิริวิฑูมโน, **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๔-๕.

จากความเป็นมา และความสำคัญที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าอีสานได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่เจริญด้วยอารยธรรมมาแต่สมัยอดีต และได้เป็นบ่อเกิดแห่งวรรณกรรม วรรณคดีและปรัชญามากมาย ชาวไทยอีสานก็เหมือนกับชาวไทยภาคอื่นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์และตำนานมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน มีวิวัฒนาการในการสร้างสมอารยธรรม วัฒนธรรมมาจากแหล่งเดียวกัน เริ่มสร้างหรือพัฒนาประเทศมาด้วยกันทุกด้านทุกทาง^๕ หลักฐานทางวัตถุที่แสดงให้เห็นในอดีตนั้น ชาวไทยอีสานนับว่ามีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นลำดับมา สังเกตได้ว่าหลักฐานอันเป็นสัญลักษณ์ที่มาจากพระพุทธศาสนาก็คือประเพณี ศิลปวัตถุ โบราณสถานต่างๆ อีกทั้งวรรณคดีของอีสาน ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาโดยตรง

วิเคราะห์บทเพลงลูกทุ่งอีสาน

วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสานมีลักษณะที่โดดเด่นในด้านรูปแบบภาษา ทำนองเนื้อหา และสำนวนโวหารที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ มีหลักความเชื่อ ค่านิยม ความนึกคิดของคน จารีต ประเพณี และ อุดมการณ์ทางสังคมอันเป็นมรดกของท้องถิ่นนั้นๆ ได้เกิดเป็นวรรณกรรมของประเทศไทยในภาคอีสาน ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของพื้นที่บ้าน เป็นเอกลักษณ์หรือเป็นแบบฉบับของตนเอง แต่ส่วนหนึ่งที่เราชาวไทยจะปฏิเสธไม่ได้ก็คือเป็นผลเนื่องมาจากรากฐานเดียวกัน คือพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นในเรื่องของหลักคำสอน

วิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งอีสานสืบเนื่องมาจากการถูกนำไปดัดแปลง หรือประยุกต์ทางดนตรีของประเทศไทยที่มีการนำเอาดนตรีทางภาคกลางและภาคอีสานมาผสมผสานกัน ในบรรดาเพลงพื้นบ้านภาคต่างๆ ของเมืองไทยนั้น เพลงพื้นบ้านอีสานนับว่ามีบทบาทในเพลงลูกทุ่งทั้งด้านทำนองและคำร้อง ทั้งนี้เพราะท่วงทำนองของเพลงพื้นบ้านอีสานมีลีลาและจังหวะสนุกสนาน ไร่ใจ คำร้องที่เป็นถ้อยคำสำเนียงท้องถิ่นอีสานเป็นคำง่ายๆ ที่สอดคล้องกับทำนองเพลง

---

^๕ ดร.จรัส พยัคฆราชศักดิ์, **อีสาน ๑ และศาสนาวรรณกรรมนิยมในท้องถิ่น เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๒๓๔.

ประกอบกับประชากรชาวอีสานมีมากกว่าภาคอื่น นักแต่งเพลงจึงนิยมเอาท่วงทำนอง คำร้อง และจังหวะของเพลงพื้นบ้านอีสานไปประพันธ์เพลงลูกทุ่ง^๖

อีกประการหนึ่ง หลักฐานที่ยืนยันถึงเรื่องบทเพลงลูกทุ่งหมอลำ ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายพบว่า คนอีสานจำนวนมากได้อพยพเข้าไปใช้แรงงานในกรุงเทพฯ และตามภูมิภาคต่างๆ จึงทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานได้แพร่กระจายออกไปและเปลี่ยนเนื้อหาโดยภาพรวมต่างจากแต่เดิมที่มีแต่การนำเสนอภาพรวมของท้องทุ่ง แต่เดี๋ยวนี้จะเป็นการให้กำลังใจและกล่าวถึงโชคชะตาของคนอีสาน ซึ่งแน่นอนที่สุดผู้ที่นำเสนอบทหรือประพันธ์บทเพลงออกมาจะต้องเป็นคนที่มีความเข้าใจในภาคพื้นอีสานเป็นอย่างดี ซึ่งนับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีค่ายิ่ง นักแต่งเพลงในภาคอีสานมีหลายคน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในการแต่งเพลงของครูเพลงบางท่านเช่น **สลา คุณวุฒิ** นั้นจะมีหลักการอยู่ว่า “ขึ้นต้องโดนใจ เนื้อในต้องคมชัด ประหยัดคำไม่วกวน ให้คนฟังคิดว่าเป็นเพลงของเขา จบเรื่องราวประทับใจ บทเพลงหลายๆ เพลงที่ประพันธ์ขึ้นในยุคต้นๆ ไม่ได้ตั้งใจที่จะเขียน ไม่ได้เก็บรวบรวมไว้ บางครั้งเขียนแล้วก็ทิ้งไป เหมือนไม่มีระบบ แต่มาระยะหลังๆ เริ่มจับทางได้เพราะอยู่ในกรอบของความเป็นระบบ ต่างจากสมัยในยุคแรกๆ พอกลับจากการสอนหนังสือถึงบ้านก็จะเขียนเพลงทันที บางครั้งอยู่กับครอบครัวก็จะเขียนเพลง มันเกิดความบริสุทธิ์ ในเนื้อหาสาระที่สะท้อนออกมาจากท้องทุ่งบ้านนา แต่ในปัจจุบัน สังคมมีความสับสนเกิดจากสภาพแวดล้อมหลายๆ อย่างทำให้จิตไม่นิ่งพอ จึงได้เขียนเพลงในตอนเช้า หลังจากที่ได้นอนหลับพักผ่อนเพียงพอแล้ว”^๗

การนำเสนอบทเพลงที่เป็นแบบฟังง่ายเข้าใจง่ายเช่นนี้ ทำให้ผลงานครูเพลงลูกทุ่งอีสานได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก และมีบทเพลงอยู่ไม่น้อยที่มีการกล่าวถึงเรื่องบุญ-บาป กล่าวถึงเรื่องชาติหน้าและเรื่องกรรมเวรด้วย ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือเรื่องบุญและบาป ซึ่งความเชื่อของคนอีสานไม่ได้เชื่อแบบคนภาคกลางเชื่อกัน คนอีสานไม่ได้เชื่อแบบนักวิชาการเชื่อ แต่คนอีสานเชื่อตามแบบโบราณกาลเชื่อกันมา เมื่อ

---

^๖ ลักษณะ สุขสุวรรณ, **วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง**, ปรินิพนธ์ ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๑, หน้า ๕๙.

^๗ สัมภาษณ์ ครูสลา คุณวุฒิ วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๑.

มองที่ภูมิภาคแล้วจะเห็นได้ว่าดินแดนอีสานแตกต่างจากคนภาคอื่นอย่างสิ้นเชิง ฉะนั้นวรรณกรรมที่ถ่ายทอดออกมา จึงบ่งบอกถึงความบริสุทธิ์มากกว่าที่จะมองแบบนักวิชาการ

จากการที่ได้ศึกษาถึงความเป็นมาของบทเพลงลูกทุ่งอีสานตามรายละเอียดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถมองเห็นลักษณะแห่งวรรณกรรมอีสานว่าในอดีตบทบาทของวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน เกี่ยวเนื่องอยู่กับพระพุทธศาสนาตลอด แต่วรรณกรรมทางอีสานนั้นไม่นิยมจารึกชื่อผู้ประพันธ์ไว้ คงจะเนื่องมาจากความคิดที่ว่าเป็นการยกเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นข้ออ้างอิง ฉะนั้นจึงไม่ค่อยนิยมจารึกชื่อผู้แต่งไว้ เพราะมีความเชื่อว่าหากจารึกชื่อไว้จะเป็นบาปกรรม วรรณกรรมทางภาคพื้นอีสานอาจจะมีส่วนแตกต่างจากวรรณกรรมภาคกลางอยู่ตรงที่ว่าวรรณกรรมทางภาคกลางนั้น จะแต่งขึ้นมาเพื่อเทิดพระเกียรติองค์พระมหากษัตริย์หรือเกี่ยวเนื่องในพระราชวังเป็นส่วนมาก ส่วนทางภาคอีสานนั้นมักจะแต่งขึ้นเพื่อเป็นการเตือนสติหรือเปรียบเทียบความดีความชั่วให้เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ ในปัจจุบันมีครูเพลงชาวอีสานจำนวนหนึ่งที่โดดเด่นในการรังสรรค์บทเพลงลูกทุ่งหมอลำ และบทเพลงเหล่านี้นั้นได้ถูกถ่ายทอดออกมาตามกาลเวลาในสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ในที่สุดก็ได้รับการยอมรับจนเป็นที่ประจักษ์อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งได้รับขนานนามว่าเป็นครูเพลงแห่งท้องทุ่งหรือบางคนก็ได้รับฉายาว่าหนึ่งทำนองหนึ่งร้อยบทเพลง เพราะส่วนมากจะเป็นแนวอีสานที่เข้าถึงจิตวิญญาณของคนบ้านป่าและเป็นตัวแทนแห่งสุนทรียภาพ ฉะนั้น คนภาคอีสานในยุคปัจจุบันจึงได้หันมาฟังเพลงลูกทุ่งหมอลำมากขึ้นมีความภูมิใจในศิลปะพื้นบ้านของตนเองและยอมรับในเสียงเพลงลูกทุ่งหมอลำว่าเป็นสุนทรียภาพที่งดงามยิ่ง

อย่างไรก็ตาม บทเพลงลูกทุ่งอีสานนอกจากจะเป็นบ่อเกิดสำคัญทางสุนทรียภาพอันเป็นอาหารทางจิตใจแล้ววรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ยังมีอิทธิพลที่จะเป็นเครื่องให้สติเตือนใจคนอยู่ทุกอิริยาบถเพราะทุกๆ อิริยาบถในการดำรงชีวิตของชาวอีสาน จะมีผู้รจนาภาษาอันไพเราะกำกับไว้ด้วยเสมอ ชาวอีสานเป็นคนมีนิสัย เจ้าบทเจ้ากลอนมาแต่โบราณดึกดำบรรพ์โดยได้นิพนธ์บทกวีหรือวรรณคดีต่างๆ^๔ ฉะนั้น จึงเชื่อได้ว่าวัฒนธรรมอีสานนั้นได้ผูกพันกับประชาชน

---

^๔ ดร.จรัส พยัคฆราชศักดิ์, ศาสนาและวรรณกรรมนิยมในท้องถิ่น อีสาน ๑, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔, หน้า ๒๔๐.

ชาวอีสานมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นงานบวช หรืองานแต่งงานก็ใช้บทเพลงเข้าไปเกี่ยวข้อง ตลอดถึงการใช้สอนตามโรงเรียนหรือสถาบันต่างๆ ได้ โดยแต่ละบทเพลงที่ได้รับคำนิยามนั้นจะสอดคล้องกับจังหวะดนตรีที่นำมาเป็นแบบอย่างในท่วงทำนองเพลง บทเพลงลูกทุ่งหมอลำของชาวอีสานนั้น นับว่าเป็นรสนิยมอันชวน ใฝ่ฝัน และรสนิยมอันนี้จะเป็นสิ่งจรรโลงความสำนึก ความดีงาม ความสุข ให้อยู่ยืนยงอยู่ในจิตใจของผู้อ่าน และหล่อหลอมให้คนในสังคมนั้นๆ เกิดความสามัคคีกันภายในหมู่คณะ และชาติเป็นที่สุด

จากข้อความที่กล่าวถึงบทเพลงลูกทุ่งดั้งเดิมข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่าบทเพลงลูกทุ่งอีสานถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมๆ กับสังคมมนุษย์ ที่มีมาจากชีวิตมนุษย์และเป็นผลงานที่สร้างสรรค์โดยน้ำมือของมนุษย์ทั้งสิ้น บทเพลงเป็นศิลปะที่แพร่หลายทั่วไปในสังคม^๙ และเพลงลูกทุ่งอีสานเป็นเพลงที่ซึมลึกอยู่ในสายเลือดของคนไทยอีสานทุกคนมาตั้งแต่อดีต เพราะคนไทยทุกคนอยู่ในสังคมเกษตรกรรม^{๑๐} ในสภาพสังคมปัจจุบันจะพบว่า สังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย จึงจำเป็นต้องค้นหารูปแบบหรือวิธีการในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามเป้าหมายที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม

รูปแบบของท่วงทำนอง คำร้องของเพลงลูกทุ่งอีสานนั้น กล่าวได้ว่า “เพลงลูกทุ่งอีสาน” จัดอยู่ในกลุ่มของสื่อประเพณีรูปแบบหนึ่ง ซึ่งวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นเมืองหรือเพลงชาวบ้าน แม้ว่าจะนำเครื่องดนตรีของตะวันตกมาใช้บรรเลงทำนอง แต่เนื้อหาหรือแก่นใจความของเพลงลูกทุ่งก็ยังคงสะท้อนให้เห็นลักษณะของคนไทยอีสานหรือสังคมไทยอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง จึงอาจถือได้ว่า “เพลงลูกทุ่ง” คือเพลงลูกทุ่งร่วมสมัย

^๙ จินตนา ดำรงเลิศ, **วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๑๐} เจนภพ จบกระบวนวรรณ, **พิพิธภัณฑเพลงลูกทุ่ง ในกึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทยครั้งที่ ๑**, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๓๗.

ภายใต้ฐานะทางเศรษฐกิจที่ย่ำแย่และภายใต้ฐานะทางสังคมอันตกต่ำ เพลงลูกทุ่งอีสาน ได้สะท้อนให้เห็น “เอกลักษณ์ของคนไทยอีสาน” ดังเช่นความเชื่อในเรื่องบุญกรรมเรื่องชาติก่อน ชาติหน้า ความเชื่อในเรื่องเหล่านี้แม้จะไม่เป็นวิทยาศาสตร์แต่นับเป็นข้อปลอบใจคนจนยามสิ้นหวังได้เป็นอย่างดี^{๑๑} ดังบทเพลงว่า

เกิดมาชาตินี้ได้ทำดีกับอ้ายก็พอ
ถึงแม้ครั้งแรก
สุดท้ายหนึ่งไทยตอนจบ
บุญน้องบ่หลาย...ดั่งอ้ายบ่อยู่ บ่ได้เป็นคู่
ได้เฮ็ดดีนำได้ทำบุญต่อน้องก็พอใจ
เกิดมาชาตินี้ได้ทำดีกับอ้ายก็พอ
บ่รังฮักอ้ายมีแฟนใหม่ขอให้โชคดี
โชคดีเต๋ออ้ายมีแฟนใหม่ขอให้โชคดี

กะสำอางน้เถาะหากบุญพอแต่เพียงได้พบ
อ้ายเป็นฝ่ายเดินเข้ามาคบ
อ้ายคบกับน้องแค่ทางผ่าน...
จอบ อยู่อย่างผู้ทำใจ
แอบฮักข้างเดียวเรื่อยไปหวังดั่งอ้ายคิดดี
กะสำอางน้เถาะน้องลืขอหอบใจหลบลิ
ได้อักเสี้ยวชีวิตแค่นี้ก็ดีใจแล้ว
ได้อักอ้ายเสี้ยวชีวิตแค่นี้ก็ดีใจแล้ว

(แค่นี้ก็ดีใจแล้ว : สลา คุณวุฒิ)

บุญเข้าพรรษาปีนี้มีน้เหงาสุดเศร้าฤดี
พี่ยังเคยบอกว่าจะไม่หลอกให้น้องเคือง
กราบวิงวอน
จงช่วยเนรมิตให้รักช้านี้มีแต่สมหวัง
สัญญาแห่งความหลัง

คู่บ่าวสาวอื่นเขาสุขซีเราแสนโศกที่ทุ่งศรีเมือง
เห็นคนใส่เสื้อเหลืองนึกว่าพี่ไม่มีแม่เงา
หลวงพ่อดินแปลงผู้ศักดิ์สิทธิ์
อย่าได้ป่าถ่มสาววารินให้รักจรั้ง
บุญออกพรรษาจะมาหมายหมั้น

(น้ำตาสาววาริน : จินตหรา พูนลาภ)

ครูสลา คุณวุฒิ ได้เขียนเพลงยกย่องครูเป็นบทพิสุจน์ว่า ในเพลงลูกทุ่งอีสานของครู เพลงอีสานนั้นได้สร้างสรรคผลงานยกย่องครูที่ใช้ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อเหมือนกัน เช่น

“ปา เจ รา จริยา โหนติ
ปากกาหัวใจ เขียนชื่อครูไว้บูชา
ผู้นำวิชามาให้ เป็นศิษย์มีครู

คุณุตตรา นุสา สกา
จารึกพระคุณสูงค่า
จึงยืนสู้อย่างผู้มีชัย

^{๑๑} จินตนา ดำรงค์เลิศ, เพลงลูกทุ่ง : บทกวีแห่งชนบท” วารสารศาสตร์ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ ม.ป.ป., หน้า ๑๕๒.

คุณครูชั้นนำทางใจ	จึงทำให้ศิษย์มีวันนี้
ภาพครูแสนดี	ยังติดตรึงที่ดวงใจ
เป็นคนผู้มีแต่ให้	มีใจสู้งานเต็มที่ รักศิษย์ทุกคนไม่เคยบ่น
จนหรือมั่งมีจับชอล์คเขียนคุณความดี	จับมือชี้คุณธรรมครู
ทำงานหนักแต่ก็รักศักดิ์ศรี	พอใจสิ่งที่ตนมี เป็นพิมพ์ดีให้ลูกศิษย์จำ
ทุกเส้นทางสู้ ศิษย์ยึดครูนั้นเป็นผู้นำ	คำสอนทุกอย่างจดจำ ทุกการกระทำ
เรียนรู้ ปากกาหัวใจเขียนชื่อครูไว้บูชา	บันทึกความดีสูงค่านำมา เป็นแนวทาง
สู้ สังคมวุ่นวายขอส่งใจมาขึ้นข้างคุณครู	สังคมจึงอยู่ศิษย์เซตชู..ครูในดวงใจ”

(ครูในดวงใจ : สลา คุณวุฒิ)

บทเพลงลูกทุ่งอีสานจะกล่าวชมความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง มีกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ทรงทศพิธราชธรรม บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ และความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาอันเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น^{๑๒} ดังเนื้อเพลง

.... วันนี้ได้ทวนคืนถิ่น	ชบอกแผ่นดินถิ่นภูมิลำเนา
ด้วยบารมียิ่งใหญ่	หยดน้ำพระทัยหลั่งมาให้เรา
ทุ่งนาที่เคยแห้งแล้ง	บัดนี้มีแหล่งน้ำคอยบรรเทา
ทุ่งสวยมีปลามีข้าว	แล้วรวมหมู่เฮาตั้งเป็นสหกรณ์
สหกรณ์ของหมู่เฮาชาวบ้าน	ช่วยประสานงานบริการทั่วไป
ส่งเสริมอาชีพนานา	ให้การศึกษาพัฒนารายได้
เป็นเมืองสหกรณ์ร่วมใจ	สร้างมาแก้ไขทุกข์ของไทยบ้านเฮา”

(น้ำจากฟ้า : สลา คุณวุฒิ)

บทเพลงแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเพณีทางภาคอีสานดังบทเพลงว่า

ดีใจหลายได้มาเยี่ยมบ้าน	ฮอดเฮือนซานปู่ตายาย
อยู่ช่ำบายดีบ่น้อง	ข่อยซื้อของมาต้อนรับ

^{๑๒} นางสาวเพิ่มพร ธนสีลังกูร, วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของสลา คุณวุฒิ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม, ๒๕๕๐

มาเอาบุญนำฮตน้ำขอพร
 ยามห่างเหือนนอนขอให้มิโซค
 ชวนผู้สาวไปนั่งฟังลำนำกัน
 พรุ่งนี้ต้องกลับเข้ากรุง
 จะเป็นหรือตายไม่รู้

ยามห่างเหือนซานขอให้มิโซค
 เหมิดเคราะห์เหมิดโคกแห่นเต้อสาธุ
 เบิ่งหน้าฮ้านเพื่อนเฮาเซ็งกันเป็นหมู่
 ลาบ้านทุ่งสู่หนทางสู้
 ถ้าหายใจอยู่ต้องกลับคืนมา....”

(เมื่อเล่นสงกรานต์ : วสุ หัวหาญ)

เพลงลูกทุ่งอีสานเป็นบทเพลงที่พัฒนามาจากเพลงพื้นบ้าน และบางเพลงก็นำเอาเรื่องจริงขึ้นมากล่าว โดยเป็นบทเพลงที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงและเพลงลูกทุ่งก็สามารถนำเอาสัญลักษณ์ของแต่ละภาคมาถ่ายทอดเป็นบทเพลงได้^{๑๓} เพลงลูกทุ่งอีสานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนิกชนในดินแดนอีสาน เช่น จังหวัดนครพนม ดังบทเพลงว่า

“สายลมพัดผ่าน
 คิดถึงแต่คิดถึงคราว
 นัดมาพบกัน
 จดรูปขอพรกลางลม
 งานธาตุพนม
 ผู้คนหลังไหล
 บ่มีเงาอำย คีนมาเหมือนดังคารม
 วอนธาตุพนมอุ้มสมอีกสง....

เมื่อคราหน้าหนาว
 เมื่อก่อนสองเฮาเคียงคู่สุขสม
 เทียวงานพระธาตุพนม
 ฮักอย่าลุ่ม ยามอำยห่างไกล..
 ทनावลมน้องชมชื่นใจ
 กราบไหว้ขอพรพนม
 เจ็บเหงาในใจเหลือชม

(รอฟที่นครพนม : สลา คุณวุฒิ)

สรุป

การศึกษาที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น ช่วยให้เราทราบถึงความเป็นชาวอีสาน คือความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน รักการพูดเป็นจังหวะและสัมผัส และพลังของความเชื่อที่มีอยู่ภายในของชาวอีสาน ผู้ที่มีความเชื่อต่อความมีอยู่ของธรรมชาติ ใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ และได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ ธรรมชาติหรือธรรมชาติชาวอีสานที่มีความเชื่อเรื่องกรรม ผลของกรรม บาป

^{๑๓} สัมภาษณ์สวัสดิ์ สารคาม ๙ มกราคม ๒๕๕๒.

บุญ นรท สวรรค์ เทพหรือเทวดา บุญเพ็ญนิवास หรือแม่แต่เชื่อเรื่องความเป็นผู้มีบุญและเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ โดยเชื่อว่าเมื่อทำกรรมไม่ดีบาปย่อมให้ผลไม่ว่าชาตินี้หรือชาติหน้าความเชื่อทั้งหลายที่กล่าวมายังคงเป็นความเชื่อที่แนบแน่นอยู่กับชาวอีสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เหตุผลที่กล่าวอย่างนั้นก็เพราะสิ่งที่เป็นความเชื่อในวรรณกรรมเรื่องบทเพลงลูกทุ่งอีสาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ครูเพลงแต่งขึ้นมานั้น ก็ยังสอดคล้องกับความเชื่อที่มีอยู่ในปัจจุบัน และความเชื่อเหล่านั้นก็ยังเป็นแกนหลักทางความคิดและความเชื่อของชาวอีสานมาจนทุกวันนี้

สัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความมีค่าและน่าภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเปรียบเหมือนเพลงลูกทุ่งอีสานจะเป็นบทเพลงที่งดงามล้ำค่าด้วยขนบธรรมเนียม จารีต และประเพณีที่จะได้รับการฟื้นฟูและส่งเสริม ตลอดจนศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ก็จะเจริญรุ่งเรือง ช่วยเสริมคุณค่าให้กับสังคมเนื่องจากเป็นบทเพลงลูกทุ่งอีสานที่ฟังง่าย สะท้อนภาพสำหรับคนอีสานในเรื่องความเชื่อเรื่องบุญเรื่องบาป

การพัฒนาการความเชื่อและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องบุญและบาปในบทเพลงลูกทุ่งอีสานของครูเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย เป็นบทเพลงที่มีความยิ่งใหญ่และมีอิทธิพลต่อประชาชนทั่วไปอย่างปรากฏได้ชัดที่สุด นั่นคืออิทธิพลด้านคติความเชื่อด้านพระพุทธศาสนา พัฒนาการจากยุคสู่ยุค เป็นการแสดงผลแห่งคติความเชื่อเรื่องกรรม ผลของกรรม นรทสวรรค์ บาปบุญ เทพหรือเทวดา บุญเพ็ญนิवास ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ซึ่งปรากฏหรือแสดงผลแห่งพลังทางคติความเชื่อออกมาเป็น “มุขปาฐะ นาฏกรรมคือการแสดงหมอลำและร้องเพลงลูกทุ่งอีสาน และการนำเสนอแบบอีสาน นั้นทนาการคือการแสดงหมอลำ วิถีคุณธรรมคือชาวอีสาน จะมีความเชื่อแบบธรรมดาอย่างไรเล่าที่เหลี่ยมใดๆ และการประยุกต์ใช้ในปัจจุบันที่ปรากฏเป็นรูปธรรมคือครูเพลงลูกทุ่งอีสานและนักร้องทางภาคอีสานได้รับรางวัลมากมาย ในปัจจุบันนี้ บทเพลงเหล่านี้ได้รับความนิยมนวมไปถึงนักแต่งเพลงก็ได้รับการยอมรับ ผู้วิจัยคิดว่าตราบใดที่สังคมไทยยังต้องโหยหาสันติวิธีหาความสามัคคีและอีสานยังเป็นอีสานที่ยังต้องแห่งแล้งยากจน บทเพลงลูกทุ่งอีสานคงยังต้องรับใช้สังคมต่อไป ก็ได้แต่หวังว่าคนอีสานเองคงไม่ต้องดูถูกวรรณกรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาปราชญ์ท้องถิ่นของตนเองและคนอีสานก็คงไม่ดูถูกคนภาคเดียวกัน ดังผญาอีสานว่า **“อย่าละไลลิมถิม พงพันธุ์พี่น้องเก่าอย่าชะละโคตรเชื่อหลงไปยังผู้อื่นดี”**

บรรณานุกรม

- จรัส พยัคฆราชศักดิ์. ดร. ศาสนาและวรรณกรรมนิยมในท้องถิ่น อีสาน ๑. กรุงเทพฯ
มหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔.
- จินตนา ดำรงเลิศ. **วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์, ๒๕๓๕.
- พระมหาสมชัย สิริวฑฺฒโน. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- เพิ่มพร ธนสีลังกูร. วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของสลา คุณวุฒิ. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.
- รุจิรา เกตุศิริ. การศึกษาเพลงพื้นบ้านอีสานที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย. **ปริญญาานิพนธ์**.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๕.
- ลักขณา สุขสุวรรณ. **วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง**. **ปริญญาานิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๑.
- สุรพงษ์ ลังขมณี. ศึกษาค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๙.
ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๔๑.
- สัมภาษณ์ สวัสดิ์ สารคาม, วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๕๒.
- สัมภาษณ์ ครูสลา คุณวุฒิ, วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๑.